

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτησίαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

8 Ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΗΡΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Καραϊσκάκης

Πρὸς τὸν ἀδελφόν μου, ἀντώνιον γεωργαντᾶ
Εἰς

περχώρα

ἀδελφε κὺρ ἀντώνι ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς!

ἔλαβα τὸ γράμμα σου, καὶ ἐκατάλαβα τὰ γρα-
φόμενά σου, ἐπαρουσίασα ὡσαύτως καὶ τὴν ἀ-
ναφοράν σου, πρὸς τὴν Σ. διοίκησιν, καὶ μὲ εἶ-
πεν ὅτι θέλει γράψῃ πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἰω:
νοταρᾶν διὰ τὰ τραβήξῃ χέρι, σὺ ὅμως ἀδελφε!
μὴ δώσης τίποτα, καὶ μετὰ παρέλευσιν τεσσά-
ρων πέντε ἡμερῶν ἔρχομαι καὶ ἐγὼ αὐτοῦ καὶ
ἀνταμονόμεθα, καὶ τότε στέλνωμεν καὶ τὸν ἀδελ-
φόν μας γκούρα, καὶ ἔρχεται, καὶ κυτᾶζομεν τὸ
κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος μας.

Τῇ 10 Ἰουλίου 1826, ἐν Νεαυλίῳ ὁ ἀδελφός σου
ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

ΑΙ ΤΡΕΙΣ ΨΥΧΑΙ

(Ἐκ τῶν τῶν Ereckmann-Chatrian.)

I

Τῷ 1805 διήκουον ἐν Ἀιδελεύβερῳ ὑψηλὰ φι-
λοσοφικὰ μαθήματα, διαντρεχών ἤδη τὸ ἕκτον ἔ-
τος ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς μου εἰς τὸ Πανεπιστή-
μιον. Τὸν πανεπιστημιακὸν βίον τὸν εἰξέυρετε
εἶναι λίαν ἄνετος. . . βίος μεγάλου ἄρχοντος
ἐξυπνᾶ κάνεις περὶ τὴν μεσημβρίαν, καπνίζει
εἰς τὴν παλαιὰν τῆς Οὐλμ καπνοσύριγγά του,
κενώνει δύο ἢ τρία μικρὰ ποτήρια σνάπ,¹ καὶ
εἶτα κομβώνει τὸν πολωνικὸν ἐπενδύτην του μέ-
χρι τοῦ πάγωνος, θέτει τὸ πλακοειδὲς κασκέ-
τον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὠτίου, καὶ ὑπάγει ἡσύ-
χως ν' ἀκούσῃ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὸν διάσημον
καθηγητὴν Χάζενκοφ, πραγματευόμενον περὶ
τῶν ἐκ τῶν προτέρων καὶ τῶν κατὰ συνέπειαν
ιδεῶν. Ὁ καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ χασμαῖται, ἢ
καὶ νὰ κοιμᾶται ἀκόμη, ἂν ἐγκρίνη.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μαθήματος πάντες μετα-
βαίνουν εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Βασιλέως Καμ-
θρίνου² ἐκτείνουσι τὰ σκέλη ὑπὸ τὰς τραπέζας·

1. Πνευματώδες γερμανικὸν ποτόν.

2. Ὁ Βάκχος τῆς μυθολογίας τῶν βορείων λαῶν. Θεὸς
τοῦ ζύθου.

ὑπηρετρίαι εὐειδεῖς, μὲ στηθοδέσμους ἐκ μαύρου
ταφετᾶ προστρέχουσιν ἀμέσως, κομίζουσαι πινά-
κια πλήρη ἀλλάντων καὶ τεμαχίων χοιρομη-
ρίου, καὶ μέτρα διπλοῦ δυνατοῦ ζύθου. Τραγω-
δοῦσι τὸν σκοπὸν τῶν Ἀηστών τοῦ Σχίλλερ³ πί-
νουσι, τρώγουσιν. . . Ἄλλος συρίζει προσκα-
λῶν τὸν κύνα του Ἐκτορα, ἄλλος ἀρπάζει ἐκ
τῆς μέσης τὴν Καρλόταν ἢ τὴν Κρεδελέ. . .
Πολλάκις τότε ἔρχονται εἰς χεῖρας, πίπτει ῥα-
βδισμῶν βροχῆ, αἱ κύλικες κλονοῦνται καὶ πί-
πτουσι τὰ ποτήρια. Ὁ νυκτοφύλαξ φθάνει, σᾶς
συλλαμβάνει, καὶ μεταβαίνειτε νὰ περάσητε τὴν
νύκτα σας εἰς τὸ γρέσκο.

Ὅτω παρέρχονται αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες,
τὰ ἔτη.

Εὐρίσκονται ἐν Ἀιδελεύβερῳ πολλοὶ μέλλοντες
πρίγκηπες, δούκες καὶ βαρώνοι· εὐρίσκονται ἐ-
πίσης καὶ υἱοὶ ὑποδηματοποιῶν, διδασκάλων
καὶ οἰκοκυραίων τῆς μέσης τάξεως. Οἱ κύριοι
εὐγενεῖς συγκροτοῦσι χωριστὴν ὀμάδα, ἀλλ' ὅ-
λοι οἱ λοιποὶ συγχρῶνται ἀδελφικῶς.

Ἦμην τότε τριάκοντα καὶ δύο ἐτῶν, ἡ γενεαίς
μου ἤρχιζε ν' ἀσπρίζῃ ὁ ζύθος, τὸ κάπνισμα καὶ
ἡ ταριχευτὴ κράμβη (sauerkraut) ἤρχιζον νὰ
ἐκπίπτωσι τῆς ὑπολήψεώς μου. Ἠσθάνομην τὴν
ἀνάγκην μεταβολῆς. Τὰ δ' ἐπανειλημμένα μα-
θήματα τοῦ Χάζενκοφ περὶ τῶν συμπεσμα-
τικῶν καὶ τῶν ἐποπτευτικῶν ἀποδείξεων, περὶ
τῶν ἀποδεικτικῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν κατηγορου-
μένων, ἦσαν αὐτόχρημα κυκεῶν ἐν τῇ κεφαλῇ
μου· ἐνόμιζον ὅτι ἀνεκάλυφα τὸ βάθος τῆς ἐπι-
στήμης: *Μηδὲν ἐκ μηδεός*. . . Πολλάκις ἐ-
σκεπτόμην χασμώμενος: «Κάσπερ Ζᾶαν! Κά-
σπερ Ζᾶαν! . . . ἡ παραπολλὴ μάθησις δὲν εἶ-
ναι καλὴ γινώσκεις πλέον ὅλα τὰ μαθήματα
τῆς φύσεως· ἡμπορεῖς καὶ σὺ ν' ἀναφωνήσης θρη-
νωδῶς μετὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου: *Ματαιώ-
της ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιώτης!*

Τοιαῦται ἦσαν αἱ μελαγχολικαὶ διαθέσεις μου
ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔαρος τοῦ 1805 συμβε-
θηκὸς φρικῶδες μ' ἐδίδαξεν ὅτι δὲν γινώσκω τὰ
πάντα καὶ ὅτι τὸ φιλοσοφικὸν στάδιον δὲν εἶναι
πάντοτε ἐστρωμένον μὲ ῥόδα.

Μεταξὺ τῶν παλαιῶν συντρόφων μου εὐρί-
σκετο καὶ τις Βόλφγαγκ Σιάρφ, οὐ οὐδένα ἐγνώ-
ριζον δυνατότερον εἰς τὴν λογικὴν. Φαντάσθητε
νέον κοντὸν, ἰσχνόν, κοίλους ἔχοντα ὀφθαλμούς,

λευκάς βλεφαρίδας, τὴν πυρρὰν κόμην του ἐν χρῶ κεκαρμένῃ, ἄτακτον γένειον κοσμοῦν τὰς κοίλας αὐτοῦ παρειάς, καὶ τοὺς πλατεῖς ὤμους του κεκαλυμμένους διὰ περιφύμων βράκων. Βλέπων τις αὐτὸν διολισθαίνοντα παρὰ τοὺς τοίχους μὲ τεμάχιον ἄρτου ὑπὸ μάλης, μὲ τοὺς φλογερούς του ὀφθαλμούς καὶ τὴν εὐκαμπτον βράχιν, θὰ τὸν ἐξελάμβανεν ὡς γάτον τρέχοντα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ὠραίας του· ἀλλ' ὁ Βόλφγαγκ μόνον εἰς τὴν μεταφυσικὴν εἶχε συγκεντρώσει ἀπάσας τὰς ἰδέας του· ἀπὸ πέντε ἢ ἐξ ἑτῶν ἔζη ἐξ ἄρτου καὶ ὕδατος μόνον ἐν τινι ἀποθήκῃ τῶν παλαιῶν κρεωπωλείων· οὐδέποτε φιάλη ἀφρώδους ζύθου ἢ οἴνου τοῦ Ῥήνου κατεπράυνε τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ζήλόν του· οὐδέποτε τεμάχιον χοιρομηρίου διέκοψε τὸν εἰρμὸν τῶν ὑψηλῶν μελετῶν του. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ὄψις τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου ἐνεποίει φόβον· λέγω δὲ φόβον, διότι, καίτοι ἐφαίνετο ἐκ μακρασμοῦ πάσχω, ἐν τῇ ὀστέωδι ὁμως συναρθρώσει τοῦ σώματός του ἐξεδηλοῦτο ῥώμη ἐπιφοβός· οἱ μυῶνες τῶν σιαγόνων καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ προσεξείχον ὡς σιδηραὶ ἀρπάγαι, ἄλλως δὲ τὸ λυξὸν βλέμμα του ἀπεδίωκε πᾶν αἰσθημα οἴκτου ὑπὲρ αὐτοῦ.

Τὸ παράδοξον ἐκεῖνο ὄν, ἐν μέσῳ τῆς ἐκουσίας αὐτοῦ μονώσεως, ἐφαίνετο ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ μόνου τηρῆσαν λειψανά τινα συμπαθείας· ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μ' ἐπεσκέπτετο καὶ καθήμενος μετὰ σοβαρότητος ἐν τῷ ἀνακλίντρῳ μου, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοι αὐτοῦ ἐκινουῦντο σπασμωδικῶς, μοὶ ἀνεκοίνου τὰς περὶ τῆς μεταφυσικῆς προσπαθείας καὶ ἀγῶνας αὐτοῦ.

«Κάσπερ, μοὶ ἔλεγε διὰ φωνῆς ὀξύτομου καὶ ἀρχόμενος δι' ἐρωτήσεως ὡς ὁ Σωκράτης, Κάσπερ, τί ἐστὶ ψυχὴ;»

Ἐγὼ δὲ, μεθ' ὑπερηφανείας θέλων ν' ἀνελίξω πρὸ αὐτοῦ τὰς γνώσεις μου τῷ ἀπεκρινόμενῳ μετὰ σοβαροῦ ἥθους :

«Κατὰ τὸν Θάλητα, εἶδος μαγνήτου· κατὰ Πλάτωνα, οὐσία αὐτενεργός· κατὰ τὸν Ἀσκληπιάδην, ἔξαψις τῶν αἰσθήσεων· ὁ Ἀναξίμανδρος λέγει ὅτι συνίσταται ἐκ γῆς καὶ ὕδατος· ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὅτι εἶναι αἶμα· ὁ Ἰπποκράτης ὅτι εἶναι πνεῦμα διακεχυμένον καθ' ἅπαν τὸ σῶμα· ὁ Ζήνων θεωρεῖ αὐτὴν οὐσίαν αἰθέριον προερχομένην ἐκ τῆς διύλισεως τῶν πέντε στοιχείων· ὁ Ξενοκράτης. . . .»

— Καλὰ ! καλὰ ! ἀλλὰ σὺ, τί σκέπτεσαι περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς ;

— Ἐγὼ, Βόλφγαγκ ; Ἀποφαίνομαι μετὰ τοῦ Λακταντίου, ὅτι οὐδὲν οἶδα. Εἶμι ἐκ φύσεως ἐπικουρείος. Κατὰ δὲ τοὺς ἐπικουρείους πᾶσα κρίσις ἀπορρέει ἐκ τῶν αἰσθήσεων· ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ δὲν προσπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μου δὲν δύναμαι καὶ νὰ κρίνω αὐτήν.

— Ὅμως, Κάσπερ, παρατήρησον ὅτι πλῆθος

ζῶων, οἷον τὰ ἔντομα, οἱ ἰχθύς, ζῶσιν ἐστερημένα μιᾶς ἢ πλείονων αἰσθήσεων. Τίς οἶδεν ἂν καὶ ἡμεῖς ἐπίσης δὲν στερούμεθα ἐτέρων αἰσθήσεων ; ἐὰν ὑπάρχουσιν αἰσθήσεις, ὧν οὐδὲ ἰδέαν ἔχομεν ;

— Δυνατὸν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ, ἀπέχω τοῦ νὰ ἐκφράσω γνώμην.

— Πιστεύεις, Κάσπερ, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ εἰξεύρη τις πράγματα, ἅτινα δὲν ἔμαθεν ;

— Ὅχι, πᾶσα ἐπισημὴ πηγάζει ἐκ τῆς πείρας ἢ τῆς μελέτης.

— Ἀλλὰ τότε, σύντροφε, πῶς ἐξηγεῖς τὸ παρατηρούμενον εἰς τοὺς νεοσσούς ὄρνιθος, οἵτινες μῶλις ἐκκολαπτόμενοι τοῦ ὠοῦ, τρέχουσιν ἀμέσως καὶ λαμβάνουσι μόνον τὴν τροφὴν των ; πῶς ἐξηγεῖς τὴν πρόνοιον αὐτῶν τοῦ νὰ ζητῶσι καταφύγιον ὑπὸ τὰς μητρικὰς πτέρυγας, ὅταν ἐν μέσῳ τῶν νεφῶν διακριτικῶν ἰπτάμενον ἰέρακα ; Ἐμαθον ὅτι ὁ ἰέραξ εἶναι ἐχθρὸς των, ἐντὸς τοῦ ὠοῦ ἔτι εὐρισκόμενοι ;

— Εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὀρμεμένου, Βόλφγαγκ· ἅπαντα τὰ ζῶα ὑπείκουσιν εἰς τὰς ἐμφύτους αὐτῶν ὀρμάς.

— Τότε λοιπὸν φαίνεται ὅτι τὸ ὀρμενυτον συνίσταται εἰς γνῶσιν πραγμάτων, μηδέποτε διδραχθέντων.

— ὦ ! ἀνεφώνησα, παραπολλὰ ζητεῖς. Τί ἤμπορῶ νὰ σοῦ ἀπαντήσω.»

Ἐμειδία περιφρονητικῶς, ἔρριπτε τὸ ἄκρον τοῦ πολυθύρου τριβωνίου του ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ ἐξήρχετο μηδὲ λέξιν προστιθέμενος.

Ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τρελὸν, ἀλλὰ τρελὸν ἀβλαβῆ. Ποῖος ἠδύνατό ποτε νὰ φαντασθῆ ὅτι τὸ πάθος τῆς μεταφυσικῆς ἦτο ἐπικίνδυνον ;

Τὰ πράγματα εὐρίσκοντο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὅτε ἡ Αἰκατερίνη Βόγκελ, γραῖα κάπηλος πλακουντίων, ἠφανίσθη αἰφνιδίως. . . . Ἡ καλὴ αὐτῆ γυνὴ, ἤρχετο συνήθως εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Βασιλέως Καμβρίνου περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔχουσα τὰς πραγματείας αὐτῆς πρὸ τοῦ στήθους ἐξηρητημένας διὰ ῥοδοχρόου ταινίας ἐκ τοῦ μακροῦ ὡς πελαργοῦ τραχήλου της. Οἱ σπουδασταὶ ἠρέσκοντο ν' ἀστειζῶνται μετ' αὐτῆς, καὶ εὐχαρίστως ἤκουον τὰς εὐθύμους ἀπαντήσεις της.

Ἡ ἐξαφάνισις της παρετηρήθη τὴν τρίτην ἡμέραν.

«Τί διάβολον ἔγινε λοιπὸν ἡ Αἰκατερίνη ; Μήπως εἶναι ἀσθενής ; Παράξενον πρᾶγμα. Καὶ ὁμως τὴν τελευταίαν φορὰν ἐφαίνετο τόσῳ εὐδιάθετος !»

Ἡ ἀστυνομία κατεγίνετο εἰς ἀνεύρεσίν της. Ἐγὼ ὁμως οὐδαμῶς ἀμφέβαλλον ὅτι ἡ ταλαίπωρος γραῖα, ἴσως λίαν συγκεκριμένη ἐξ ὑπερβολικῆς πύσεως κινεθῆσσερ, θὰ ἔπασεν ὀλισθήσασα ἐσπέραν τινὰ εἰς τὸν ποταμόν.

Τὴν προῖταν λοιπὸν τῆς ἐπαύριον, ἐξερχόμε-

νος ἐκ τοῦ μαθήματος τοῦ Χάζενκοφ, συνήντησα τὸν Βόλφγαγκ εἰς τὰ παρά τὴν μητρόπολιν πεζοδρόμια. Μόλις μὲ εἶδε καὶ ἔτρξε πρὸς με, καὶ μὲ ὀφθαλμούς ἀπάστράπτοντας ἐκ χαρᾶς μοι εἶπε :

«Σὲ ἐζήτουν, Κάσπερ. . . σὲ ἐζήτουν. . . ἡ ὥρα τοῦ θριάμβου ἐσήμανε. . . Ἀκολουθεῖ με.»

Τὸ βλέμμα, τὰ σχήματα, ἡ ὠρότης αὐτοῦ ἐμαρτύρουν ἄκρην ἑξαψιν ὡς δὲ μοι ἤρπασε τὸν βραχίονα, σύρων με πρὸς τὴν στενωπὸν τῶν Βυρσοδεψῶν, κατελήφθη ὑπὸ αἰσθήματος ὑπερμέτρου φόβου, ἀλλὰ δὲν ἔσχον τὸ θάρρος ν' ἀντιστώ.

Ἡ στενωπὸς, ἣν μεγάλοις βήμασι διετρέχονεν, κατέληγεν ὀπισθεν τῆς Μητροπόλεως εἰς τετράγωνον οἰκιῶν παλαιωτάτων. Αἱ ὀξεῖαι αὐτῶν στέγαι, οἱ ξύλινοι ἐξῶσται ἐν οἷς ἐκυμάτιζον τὰ πλυμένα ἐνδύματα οἰκογενειῶν τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ λαοῦ. . . αἱ πολυάριθμοι μορφαὶ κατεσκληρότων ῥακενδυτῶν, αἵτινες προσκλίνουσαι ἐκ τῶν φεγγιτῶν παρατηροῦσι μὲ κεχνηότα στόματα καὶ περιεργον βλέμμα τοὺς διὰ τῆς ῥυπαρᾶς αὐτῶν συνοικίας διερχομένους ξένους τὰ μακρὰ σχοινία, ἅτινα κατὰ πλάτος ὑπεράνω τῆς ὁδοῦ συνδέουσιν ἀντικρινὰς οἰκίας καὶ ἐφ' ὧν ἀποξηραίνονται αἰματόφυρτα δέρματα ὁ πυκνὸς πρὸς τοῦτοις καπνὸς ὁ ἀναθρώσκων ἐκ τῶν καπνοδόχων ὧλων τῶν ὀροφῶν. . . πάντα ταῦτα διήρχοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ παρίσταντο εἰς τὴν φαντασίαν μου ὡς ἀναγέννησις τοῦ μεσαιῶνος καίτοι δὲ ἡ ἡμέρα ἦτο ἐξαίρετος, αἱ κυαναὶ ὄμιες τοῦ οὐρανοῦ γωνία, ἃς ἔτμενον αἱ τῶν τοίχων κορυφαί, καὶ αἱ κατὰ μῆκος τῶν σαθρῶν τοίχων προσπίπτουσαι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, διὰ τοῦ παραδόξου τῶν ἀντιθέσεων ἐπηύξανον τὴν ταραχὴν μου.

Ἐπάρχουσι στιγμαὶ, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ἀπόλλυσι πᾶσαν ἐτοιμότητα πνεύματος. Οὐδ' ἐφαντάσθη νὰ ἐρωτήσω τὸν Βόλφγαγκ ποῦ ὑπάγωμεν.

Μετὰ τὴν πολυπληθῆ συνοικίαν, ἐν ἣ βρούει ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἀθλιότης, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἔρημον τριόδον τῶν Ἑλλαιῶν κρεωπωλείων. Αἶφνης ὁ Βόλφγαγκ, οὗ ἡ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ χεὶρ ἐφαίνετο ὡς προσκεκολλημένη εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἰδικῆς μου, μὲ εἰσήγαγεν εἰς ἐρείπιόν τι, μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ παραπήγματος τοῦ σιτοβολῶνος τῆς Ἐθνοφυραῆς (Landwehr), ἐγκαταλελειμμένον πρὸ πολλοῦ, καὶ τοῦ σφαγείου.

«Προχώρει ἐμπρὸς,» μοι εἶπε.

Ἐβάδισα παραλλήλως πλινθίνου τινὸς τοίχου, εἰς οὗ τὸ ἄκρον εὐρίσκειτο σρεπτή κλίμαξ, μὲ συντετριμμένας βαθμίδας. Ἀνέβην διασκελίζοντες ἐρείπια καίτοι δ' ὁ σύντροφός μου διηνεκῶς μοι ἐπανελάμβανε μετ' ἀνυπομονησίας: «Ἐψηλότερα! . . . πλέον ἐπάνω! . . .» ἐν τούτοις ἰστάμην ἐνίοτε φρίττων. . . ὑπὸ τὸ πρό-

σχημα τοῦ νὰ λάβω ἀναφυχὴν τινα, καὶ νὰ παρατηρήσω τὰς γωνίας καὶ τοὺς μυχοὺς τῆς ζοφραῆς ἐκείνης κατοικίας, πράγματι ὅμως ὅπως σκεφθῶ ἂν ἦτο ἀκόμη καιρὸς νὰ φύγω.

Τέλος ἐφθάσαμεν εἰς τὴν βᾶσιν κλίμακος, ἣς ἡ κορυφή δὲν ἐφαίνετο ἐν τῷ σκότει. Σήμερον ἀκόμη συλλογίζομαι πῶς ἐστάθην τόσῳ μωρὸς, ὥστε ν' ἀναρριχθῶ εἰς τὴν κλίμακα ἐκείνην, χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐξήγησιν ν' ἀπαιτήσω ἀπὸ τὸν φίλον μου Βόλφγαγκ. Φαίνεται ὅτι ἡ τρέλα εἶναι κολλητικὴ.

Ἴδου λοιπὸν ἐγὼ ἀναρριχώμενος. . . καὶ ἐκεῖνος ὀπισθὲν μου. . . Ἐφθασα εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἐπάτησα τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ κονιορτώδους πατώματος. . . Ἐριψα τὰ βλέμματα περίξ καὶ εἶδον ἀπέραντον ἀποθήκην, φωτιζομένην ὑπὸ τριῶν φεγγιτῶν ἐν τῇ στέγῃ. . . Αἱ δοκοὶ τῆς στέγης διεσταυροῦντο ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἐν τῇ σκότει. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἰδῇ τις εἰς τὰ ἐκτὸς, διότι οἱ φεγγίται ἦσαν δέκα ἢ δώδεκα πόδας ὑψηλότερα τοῦ πατώματος.

Εὐθὺς ἀμέσως δὲν διέκρινα χαμηλὴν τινα θύραν καὶ μίαν πλατεῖαν θυρίδα εἰς τὸν τοῖχον.

Ὁ Βόλφγαγκ, χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ εἶπη, ἔσυρε πρὸς τὸ μέρος μου τὸ ἔδρας τόπον ἐπέχον κιβώτιον, καὶ λαθῶν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν λάγνηνον ὕδατος ἔπιεν ἐξ αὐτῆς ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ σκιᾷ, ἐν ᾧ ἐγὼ τὸν παρετήρουν σκεπτικῶς.

«Εὐρισκόμεθα εἰς τὸν ὄρφρον τῶν παλαιῶν σφαγείων, εἶπε μετὰ μειδιάματος ἀλλοκότου, ἀποθέτων τὴν λάγνηνον κατὰ γῆς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐψήφισε τὴν ἀπαιτούμενην δαπάνην πρὸς οἰκοδομὴν ἄλλων ἐκτὸς τῆς πόλεως. . . Ἐγὼ κατοικῶ ἐδῶ πρὸ πέντε ἐτῶν, χωρὶς νὰ πληρώσω ἐνοίκιον. . . οὐδὲ ψυχὴ ἤλθέ ποτε νὰ ταράξῃ τὰς μελέτας μου. . .»

Καὶ καθήσας ἐπὶ ξύλων τινῶν σεσωρευμένων ἐν μιᾷ γωνίᾳ :

«Λοιπὸν, ἐπανέλαβεν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου. . . Εἶσαι καθ' ὀλοκληρίαν βέβαιος, Κάσπερ, ὅτι ἔχομεν ψυχὴν ;

— Ἀκουσε, Βόλφγαγκ, τῷ εἶπον μετὰ δυσχερεσκείας, ἐὰν μ' ἔφρασε ἐδῶ διὰ ν' ἀρχίσῃς μεταφυσικὰς συζητήσεις, ἔκαμες πολὺ κακά. . . Ἰσα-ἴσα ἐξηρχόμην ἐκ τοῦ μαθήματος τοῦ Χάζενκοφ καὶ μετέβην εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Βασιλέως Καμβρίνου διὰ νὰ προγευματίσω, ὅτε μὲ ἐμπόδισες. . . Ἐλαβον τὴν καθημερινὴν μου φιλοσοφικὴν δόσιν. . . Αὐτὴ μὲ ἀρκεῖ. Λοιπὸν, ἐξηγήθητι σαφῶς, ἢ ἀφισέ με νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

— Ζῆς λοιπὸν μόνον διὰ νὰ τρώγῃς ; εἶπε μετὰ βραγχώδους φωνῆς. Εἰξεύρεις ὅτι ἐγὼ ἐπέρασα ὀλοκληροὺς ἡμέρας, χωρὶς οὐδὲ βουκιὰν νὰ βάλω εἰς τὸ στόμα μου, χάριν τῆς ἐπιστήμης ;

— Καθεὶς μὲ τὴν ὀρεξίν του οἱ συλλογισμοὶ καὶ τὰ συμπεράσματα σὲ τρέφουσιν. . . ἐγὼ ὁ-

μως προτιμῶ τὰ λουκάνικα καὶ τὸν ζύθον τοῦ μαρτίου... Τί τὰ θέλεις;... εἶναι ἀδυναμία μου!»

Ἐἶχε γίνεи κάτωχρος· τὰ χεῖλη του ἔτρεμον, ἀλλὰ συνέχων τὴν ἔργην του·

«Κάσπερ, εἶπεν, ἀφ' οὗ δὲν θέλεις νὰ μοι ἀποκριθῆς, ἄκουσε τοῦλάχιστον τὰς ἐξηγήσεις μου... Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην θαυμαστῶν... καὶ θέλω νὰ με θαυμάσῃς... Θέλω νὰ κεραυνοβοληθῆς τρόπον τινὰ ἐκ τῆς ὑψίστης ἀνακαλύψεως, τὴν ὁποῖαν ἔκαμα... Δὲν εἶμαι πολὺ ἀπαιτητικὸς, νομίζω, ζητῶν ἀπὸ σὲ μίαν ὥραν προσοχῆς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα δεκαετῶν εἰσυνειδήτων μελετῶν;

— Λοιπὸν, ἔστω... σὲ ἀκούω... ἀλλὰ μὴ ἀργῆς...»

Νέα φρικίαισις ἐτάραξε τὴν μορφήν αὐτοῦ καὶ μ' ἐνέβαλεν εἰς σπουδαίας σκέψεις· μετενόησα διότι ἀνερριχθῆν τὴν κλίμακα, καὶ ἔλαβον ἦθος σοβαρὸν, ὅπως μὴ ἐπὶ πλέον παροργίσω τὸν μανιώδη ἐκείνον. Ἡ σκεπτικὴ φυσιογνωμία μου φαίνεται ὅτι τὸν ἐπράυνε ὀλίγον, διότι μετὰ τινὰς στιγμὰς σιωπῆς ἐπανέλαβε:

«Πεινᾷς... Λοιπὸν, νὰ τὸ ψωμί μου... νὰ τὴν λάγηνόν μου... φάγε, πῖε... ἀλλ' ἄκουσον.

— Εἶναι περιττὸν, Βόλφγαγκ, θά σε ἀκούσω καὶ χωρὶς αὐτά.»

Ἐμεδιάσαε πικρῶς καὶ ἐξηκολούθησεν:

«Ὅχι μόνον ἔχομεν ψυχὴν, πρᾶγμα κοινῶς παραδεδεγμένον ἐξ ἀρχῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων... Ἀπὸ τοῦ φυτοῦ μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, πάντα τὰ ὄντα ζῶσιν... εἶναι ἔμφυχα... ἄρα ἔχουσι ψυχὴν... Ἦτο ἀνάγκη ν' ἀκούσῃ τις ἐπὶ ἐξ ἔτη τὸν Χάζενοκποφ διὰ νὰ μοι κάμη αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν: «Ναί, πάντα τὰ ὀργανικὰ ὄντα ἔχουσι μίαν ψυχὴν τοῦλάχιστον;...» Ἄλλ' ὅσῳ πλειότερον ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν τελειοποιεῖται, κατὰ τοσοῦτο πολυπλοκώτερος γίνεταί... καὶ κατὰ τοσοῦτο πολλαπλασιάζονται αἱ ψυχαί... Τοῦτο δὲ διακρίνει τὰ ὀργανικὰ ὄντα ἀπ' ἀλλήλων· τὸ φυτὸν ἔχει μίαν μόνον ψυχὴν, τὴν φυτικήν... Ἡ λειτουργία αὐτῆς εἶναι ἀπλή, ἐνιαία... σκοπεῖ τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος τροφήν διὰ τῶν φύλλων καὶ ἐκ τῆς γῆς διὰ τῶν ῥιζῶν. Τὸ ζῶον ἔχει δύο ψυχάς... Ἐν πρώτοις τὴν φυτικήν, ἧς αἱ λειτουργίαι εἰσὶν αἱ αὐταὶ ταῖς τοῦ φυτοῦ, ἧτοι ἡ τροφή διὰ τῶν πνευμόνων καὶ τῶν ἐντοσθίων, ἅτινα εἶναι αὐτόχρομα φυτά... καὶ τὴν κυρίως ζωϊκὴν ψυχὴν, ἧτις σκοπὸν ἔχει τὴν αἴσθησιν καὶ ἧς ὄργανον εἶναι ἡ καρδιά. Τέλος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις μέχρι τοῦδε συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῷ ὅλην τὴν γῆνιν δημιουργίαν, ἔχει τρεῖς ψυχάς: τὴν φυτικήν, τὴν ζωϊκὴν, ἧς αἱ λειτουργίαι εἰσὶν ἀπαράλλακτοι ταῖς τοῦ κτήνου, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἧτις ἀντικείμενον ἔχει τὸν λόγον, τὴν διάνοιαν... Ὄργανον ταύτης εἶναι ὁ ἐγκέφαλος. Ὅσῳ πλέον τὸ

ζῶον πλησιάζει τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς τελειότητος τοῦ ἐγκεφαλικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ, τόσῳ μᾶλλον μετέχει τῆς τρίτης ταύτης ψυχῆς... τοιαῦτα ζῶα εἰσὶν ὁ κύων, ὁ ἵππος, ὁ ἐλέφας... ἀλλὰ μόνος ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ ἔχει πλήρη καὶ ἀκεραίαν αὐτήν.»

Ἐνταῦθα ὁ Βόλφγαγκ ἐσταμάτησεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, καὶ προσηλῶν ἐπ' ἐμοῦ τὸ βλέμμα:

«Λοιπὸν, εἶπε, τί ἔχεις ν' ἀπαντήσῃς εἰς ταῦτα;

— Ἐ! εἶναι καὶ αὐτὴ θεωρία καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη· λείπει μόνον ἡ ἀπόδειξις.»

Εἶδος μανιώδους ἐξάψεως κατέλαβε τὸν Βόλφγαγκ, μόλις ἀκούσαντα τὴν ἀπάντησιν ταύτην· ἀνηρέθη δι' ἄλματος, καὶ ὑψῶν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ μέτωπον ἀνορθῶν, ἀνεφώνησε:

«Ναί!... ναί!... ἡ ἀπόδειξις ἔλειπε...

Τοῦτο ἐσπάρασσε τὴν καρδίαν μου ἐπὶ δέκα ἔτη... Τοῦτο ἦν ἡ αἰτία τοσοῦτων ἀγρυπνιῶν τοσοῦτων ἠθικῶν ταλαιπωριῶν καὶ στερήσεων! Διότι ἐπ' ἐμοῦ, Κάσπερ, ἐπὶ ἐμοῦ τοῦ ἰδίου, ἠθελον κατ' ἀρχὰς νὰ κάμω πειράματα. Ἡ νηστεία ὅμως ἐνίσχυε μὲν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ πνεύματί μου τὴν ὑψίστην ταύτην πεποιθήσιν, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ μοι παράσχῃ τὴν ἀπόδειξιν... Ἄλλ' ἐπὶ τέλους εὐρέθη... Τὴν ἔχω εἰς χεῖρας... Μέλλεις ἐντὸς μικροῦ ν' ἀκούσῃς τὰς τρεῖς ψυχὰς ἐκδηλουμένας ἀφ' ἑαυτῶν... θά τας ἀκούσῃς!»

Μετὰ τὴν ἐκρηξίν ταύτην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἧτις μοι ἐνεποίησε φρίκην, τοσαύτην δύναμιν χαρακτήρη, τοσοῦτον φανατισμὸν ἐμαρτύρει... ἐπανέλαβεν αἴφνης τὸ πρῶτον φλέγμα του, καὶ καθήσας, ἐστῆριξε τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἐξηκολούθησε, δεικνύων τὸν ὑψηλὸν τοῖχον, ἐν ᾧ ἡ χαμηλὴ θύρα.

«Ἡ ἀπόδειξις εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὀπισθεν τοῦ τοίχου... θά σοὶ τὴν δεῖξω ἀμέσως... ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει ν' ἀκολουθήσῃς τὴν κατὰ τάξιν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν μου. Εἰξεύρεις τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων περὶ φύσεως τῶν ψυχῶν... παρεδέχοντο τέσσαρας ἠνωμένας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐν πρώτοις τὴν σάρκα, μίγμα γῆς καὶ ὕδατος, εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη διαλυόμενον μετὰ θάνατον· τὸ εἶδωλον, τὸ φάσμα, τὸ περὶ τοῦς τάφους πλανώμενον· τὴν σκιάν, ἧττον τοῦ εἰδώλου ὕλικήν, ἧτις ἀφ' οὗ ἐσφαινετο εἰς τοὺς συγγενεῖς ἐξηφανίζετο ἀκολουθῶς... καὶ τέλος τὸ πνεῦμα, τὴν ἄυλον οὐσίαν, τὴν ἀνερχομένην εἰς τοὺς θεοὺς. Ἡ κατὰ τάξιν αὕτη μοι ἐφαίνετο ὀρθή· ὑπελείπετο ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, πρὸς παραδοχὴν τῆς χωριστῆς ὑπάρξεως τῶν τριῶν ψυχῶν, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς σαρκός. Τὸ λογικὸν μοι ἔλεγεν ὅτι πᾶς ἄνθρωπος προτοῦ περαιωθῆ εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς του, ἔδει νὰ διέλθῃ διὰ

τῆς καταστάσεως τοῦ φυτοῦ καὶ εἶτα τοῦ ζώου· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι ὁ Πυθαγόρας διέγνω τὴν ἀλήθειαν, μὴ δυνηθεῖς ἐν τούτοις νὰ παράσχη τὴν ἀπόδειξιν. Λοιπὸν, ἐγὼ ἠθέλησα νὰ λύσω τὸ πρόβλημα τοῦτο. . . Ἔδει νὰ σβέσω ἐν ἐμοὶ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς τρεῖς ψυχὰς καὶ εἶτα ν' ἀναζωογονήσω αὐτάς. . . Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἐνήστευα ἐπὶ πολὺ, ἀπὸ πάσης τροφῆς ἀπέχων. . . Δυστυχῶς, ὅπως ἀφειθῆ πλήρης καὶ ἐλευθέρα ἐνέργεια εἰς τὴν ζωικὴν ψυχὴν, ἔπρεπεν ἢ ἀνθρωπίνῃ νὰ ὑποκύψῃ πρώτῃ. . . Ἡ πείνα μὲ ἀφῆρει τὴν δύναμιν τοῦ ἐπισκοπεῖν ἐμαυτὸν ἐν ζωικῇ καταστάσει· ἕνεκα τῆς ἐξαντλήσεως τῶν σωματικῶν μου δυνάμεων, δὲν ἤμην πλέον εἰς κατάστασιν νὰ κρίνω. Μετὰ πολλὰς ἀγόνους ἀποπειράς ἐπὶ τοῦ ἰδίου μου ὀργανισμοῦ, κατεπίσθην τέλος ὅτι ἐν μόνον μέσῳ ἐναπελείπετο πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ· ἢ ἐπὶ τρίτου δοκιμῇ. Ἀλλὰ τίς θὰ συγκατετίθετο νὰ παράσχη ἑαυτὸν διὰ τοιοῦτο πείραμα ;»

Ὁ Βόλφγαγκ εἰσήγησεν ἐπὶ μικρὸν, τὰ χεῖλη αὐτοῦ συνεστάλησαν, καὶ μὲ ἀπότομον τόνον φωνῆς προσέθηκε :

«Εἶχον ἀνάγκην διὰ πάσης θυσίας νὰ πορισθῶ ἐν ἀντικείμενον παρατηρήσεων. . . Ἀπεφάσισα νὰ κάμω πειράματα ἐπὶ ψυχῆς ζώου!»

Ἀκούσας ταῦτα ἔφριξα. Τὰ πάντα λοιπὸν ἦτο ἱκανὸς νὰ διαπραξῇ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος!

«Ἐνόησας ; εἶπε.

— Κάλιστα. . . Σοὶ ἐχρειάζετο ἐν θῦμα. . .

— Δι' ἀναλυτικὴν παρατήρησιν, προσέθηκε ψυχρῶς.

— Καὶ εὖρες τοιοῦτο ;

— Ναί, σοὶ ὑπεσχέθην νὰ σοὶ δείξω τὰς τρεῖς ψυχὰς καταφανῶς. . . Τοῦτο τώρα θὰ ἦναι ἴσως δύσκολον. . . Ἀλλὰ χθὲς θὰ ἠδύνασο νὰ τὰς ἀκούσης ἀλληλοδιαδόχως ὠρουμένας, βρυχωμένας, ἰκετευούσας, τριζούσας τοὺς ὀδόντας!»

Παγετώδης φρικὴ ἐπεχύθη ἐπὶ τοῦ προσώπου μου· ὁ Βόλφγαγκ ἦναψεν ἀπαράχως μικρὰν τινα λυχνίαν, εἰς τῆς ὁποίας τὸ φῶς ἐμελέτα τὴν νύκτα, καὶ πλησιάσας πρὸς τὴν ἐν τῷ τοίχῳ εὐρεῖαν ὀπήν, ἀριστερόθεν·

«Παρατήρησον, εἶπεν ἐκτείνων τὸν βραχίονα ἐν μέσῳ τοῦ σκότους, πλησίασον καὶ παρατήρησον. . . καὶ ἔπειτα ἄκουσον!»

Τὰ ἀπίσια προαισθήματά μου, ἢ συνταράττουσά με ἐνδόμυχος φρικίας οὐδαμῶς μ' ἐμπόδισαν, ἀλλὰ παρασυρόμενος ὑπὸ ἀκατανικήτου αἰσθήματος περιεργείας, προέκυψα ἐκ τῆς σκοτεινῆς ὀπῆς. Τότε δὲ τῇ βοηθείᾳ τῶν ὠχρῶν ἀκτίνων τῆς λυχνίας εἶδον εἰς βάθος δεκαπέντε ποδῶν κάτω τοῦ δαπέδου σκοτεινὸν τινα λάκκον, οὐδεμίαν ἔχοντα ἔξοδον. Συνεπέρανον δὲ ὅτι θὰ ἦτο τὸ μέρος ὅπου οἱ κρεωπῶλαι ἐναπέθετον τὰ δέρματα τῶν νεοσφαγῶν ζώων, καὶ ὀπίθεν, ἀφ' οὗ μένοντα ἐπὶ ὀλίγον χρόνον ἐπρα-

σίνιζον, τὰ παρελάμβανον οἱ βυρσοδέψαι. Ἦτο κενὸς καὶ ἐπὶ τινα δευτερόλεπτα οὐδὲν διέκρινον εἰς τὰ σκότη.

«Παρατήρησε καλὰ, μοὶ εἶπεν ὁ Βόλφγαγκ ταπεινῇ τῇ φωνῇ· δὲν βλέπεις ἐκεῖ εἰς μίαν γωνίαν σφωρειὰν βραχῶν ; Εἶναι ἢ γραῖα Αἰκατερίνη Βόγελ, ἢ κάπηλος τῶν πλακουντίων, ἢ ὁποία. . .»

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ, διότι κραυγὴ ὄξεια, ἀγρία, ὁμοιάζουσα πρὸς γοσοὺν νιαούρισμα γαλῆς πληγείσης, ἠκούσθη ἐν τῇ τάφρῳ. Ὅν τι περοβισμένον ἀνεπήδησε, καὶ ἐφάνη ὡσεὶ θέλον ν' ἀναρριχηθῆ διὰ τῶν ὀνύχων ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἐγὼ δὲ, νεκρὸς μᾶλλον ἢ ζῶν, κρῦον ἀποστάζων τοῦ μετώπου ἰδρωτὰ, ἐρίσθη πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀνακράζων :

«ᾠ ! φρικῶδες ! . . .

— Τὴν ἤκουσες ; ἠρώτησεν ὁ Βόλφγαγκ, οὗ ἢ μορφή ἀπήστραψεν ἐκ καταχθονίου χαράς. Δὲν ὁμοιάζει ἢ φωνὴ τῆς πρὸς τρισμὸν γαλῆς ; Χέ, χέ, χέ ! Ἡ γραῖα προτοῦ περαιοθῆ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κατάστασιν, θὰ ἦτο φαίνεται ἄλλοτε γαλῆ ἢ πάνθηρ . . . Νῦν, ἢ ζωώδης ψυχὴ ἀνεφάνη. . . ᾠ ! ἢ πείνα . . . καὶ προπάντων ἢ δίψα κάμνουν θαύματα . . .»

Μ' ἔβλεπε δὲ, ὡς ἐναθρονύμενος διὰ τὸ κατόρθωμά του. Τὸ βλέμμα, ἢ στάσις, τὸ μειδίαμα αὐτοῦ ἐξέφραζον εὐχαρίστησιν ἀπαισίαν.

Τὰ νιαουρίσματα τῆς δυστυχοῦς γραΐας ἐπαυσαν. Ὁ παράφρων, ἀποθεῖς τὴν λυχνίαν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπήγαγεν ἐν εἶδει ἐπεξηγήσεως·

«Εἶναι τέσσαρες ἡμέραι τώρα, ὁποῦ νηστεύει. . .

Τὴν εἶλκυσα ἐδῶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ὅτι θὰ τῆς πωλήσω ἐν μικρὸν βαρέλιον κινεβάσσερ . . .

Τὴν κατεβίβασα εἰς τὸν λάκκον καὶ τὴν ἔκλεισα εἰς αὐτόν. Ἡ φιλοποσία ἐπήνεγκε τὸν ὄλεθρόν της . . . Κολάζεται τώρα διὰ τὸ ἐλάττωμά της αὐτό. . . Χέ, χέ, χέ. Τὰς δύο πρώτας ἡμέρας ἢ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ διετηρεῖτο ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ δυνάμει . . .

Μὲ παρεκάλει, μὲ καθικέτευε, διεμαρτύρετο ὅτι ἦτο ἀθῶα, ὅτι δὲν ἔκαμε τίποτε, ὅτι δὲν εἶχον κἀνὲν δικαίωμα ἐπ' αὐτῆς. . .

Ἀκολούθως ἤρχισε νὰ ἀναφάνηται ἢ μανία . . .

Μὲ καθύβριζε, μὲ ἀπεκάλει τέρας, ἄθλιον κτλ. . .

Τὴν τρίτην ἡμέραν, δηλαδὴ χθὲς, ἢ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἐξηφανίσθη τελείως . . . Ἡ γαλῆ προσέββαλε τοὺς ὀνύχους αὐτῆς . . . Ἐπεινα . . .

ἤρχισε νὰ νιαουρίζῃ, νὰ ὠρῆται . . . Εὐτυχῶς εὐρισκόμεθα εἰς ἀπόκεντρον μέρος. Χθὲς τὴν νύκτα οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν τρίοδον τῶν Βυρσοδεψῶν θὰ ὑπέθεσαν ὅτι μεγάλη συμπλοκὴ γάτων συνέβη· ἐξέβαλε κραυγὰς ἐμποιούσας φρικὴν !

Τώρα, ὅτε τὸ ζῶον θὰ ἐξαντληθῆ, εἰξεύρεις, Κάσπερ, τί θὰ συμβῆ ; Θὰ ἔλθῃ ἢ σειρὰ τῆς φυτικῆς ψυχῆς ! διότι αὕτη τελευταία πασῶν ἐκλείπει· διὰ τοῦτο παρετηρήθη ὅτι αἱ τρίχες καὶ οἱ ὀνύχους τῶν πτωμάτων αὐξάνουσιν ἐνίστε ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ· ἐν τῷ κρηνίῳ ἔτι σχη-

ματίζηται τις λειχήν, ἢ θεωροῦσιν ὡς προσρ-
χομένην ἐκ τῶν χυμῶν τοῦ ἐγκεφάλου . . . Ἐπὶ
τέλους καὶ αὐτὴ ἡ φυτικὴ ψυχὴ ἐκλείπει. Βλέ-
πεις λοιπὸν, Κάσπερ, ὅτι ἡ ἀπόδειξις τῆς περὶ
τῶν τριῶν ψυχῶν θεωρίας εἶναι πλήρης.»

Οἱ λόγοι αὐτοῦ ἤχουν εἰς τὰ ὦτά μου ὡς
παραληρήματα ἀνθρώπου ὃν φοβερός βαρύνει ἐ-
φιάλτης. Ἡ ἄξια κραυγὴ τῆς Αἰκατερίνης Βόγελ
εἰσέδουσε μέχρι μυελοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων.
Δὲν συνείχον πλέον ἑμαυτὸν . . . Ἡ κεφαλὴ
μου ἐστροφοδινεῖτο. Αἰφνιδίως συνῆλθον ἐκ τῆς
ἠθικῆς ταύτης ἀποναρκώσεως. Πλήρης ἀγανα-
κτῆσεως, ἠγέρθη, ἤρπασα τὸν μανιῶδη ἐκείνον
ἐκ τοῦ λαίμου καὶ σύρων αὐτὸν πρὸς τὸ μέρος
τῆς κλίμακος.

«Ἄθλιε, τῷ εἶπον, τίς σοι ἐπέτρεψε νὰ ἐπι-
βάλῃς χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὁμοίου σου . . . ἐπὶ πλά-
σματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως κορέσης τὴν ἄτιμον πε-
ριέργειάν σου ; . . Ἐγὼ αὐτὸς θὰ σε παραδώσω
εἰς τὴν δικαιοσύνην !»

Ἡ προσβολὴ μου τοσοῦτον ἐξέπληξεν αὐτὸν, —
διότι ἐθεώρει τὴν πράξιν του ἀπλουστάτην καὶ
ἀνεπίληπτον — ὥστε κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδόλως
ἀντέστη καὶ μ' ἀφῆκε νὰ τὸν σύρω μέχρι τῆς
κλίμακος, μηδὲ λέξιν εἰπὼν ἄλλ' ἐκεῖ στραφεὶς
μ' ἐυκίνησάν ἀγρίου θηρίου μὲ ἤρπασε καὶ αὐτὸς
ἐκ τοῦ λαίμου· οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξηκόντιζον ἀ-
στραπάς, τὸ στόμα του ἤφριζεν, ἡ δὲ χεὶρ αὐ-
τοῦ, ἰσχυρὰ ὡς χαλύβδινον ἐλατήριον, μ' ἐσή-
κωσε μετέωρον, μὲ προσήλωσεν εἰς τὸν τοῖχον,
ἐν ᾧ ἡ ἑτέρα ἤνοιγε τὸ ζύγωθρον τῆς θύρας τοῦ
λάκκου. Ἐννοήσας τότε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, κα-
τέβαλον ὄλην μου τὴν δύναμιν ὅπως ἀπαλλαγῶ·
ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἐκέκτητο ὑπερφυσικὴν
ῥώμην. Μετὰ βραχυτάτην, ἀπέλιπα ἀπλὴν, ἠ-
σθάνθη ἑμαυτὸν ἀποσπώμενον καὶ αὔθις τοῦ ἐ-
δάφους, καὶ ριπτόμενον εἰς τὸ κενόν, ἐν ᾧ ὑ-
περάνω μου ἀντήχουν οἱ ἀλλόκοτοι οὗτοι
λόγοι :

«Οὕτως ἀπόλλυται ἡ ἐπανισταμένη σὰρξ !
Οὕτω θριαμβεῖ ἡ ψυχὴ ἡ ἀθάνατος !»

Καὶ μόλις ἔπεσα εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου κα-
τασυντετριμμένος, λιπόθυμος σχεδόν, ἡ βαρεῖα
θύρα ἐπανεκλείσθη εἰς ὕψος δεκαπέντε ποδῶν ὑ-
περάνω μου, σπερσά μω καὶ τοῦ ἀμυδροῦ φω-
τὸς, ὅπερ ἐκείθεν κατήρχετο.

II

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις μου, ὅταν ἔ-
πεσον εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου καὶ εἶδον ὅτι συ-
νεληφθην ὡς ποντικὸς εἰς τὴν παγίδα, ὥστε ἠ-
γέρθη, οὐδὲ ἓνα στεναγμὸν ἀφείξ.

«Κάσπερ, ἐσκέφθη ἡ στήριξας τὰ νῶτα ἐπὶ
τοῦ τοίχου μὲ ἀκατανόητον ἀταραξίαν, πρόκει-
ται τώρα ἢ νὰ καταβροχθίσῃς τὴν γραῖαν ἢ νὰ
σε καταβροχθίσῃ ἐκείνη. . . Ἐκλεξόν ! . . .
Διότι νὰ ἔβγῃς ἀπ' ἐδῶ, οὔτε νὰ τὸ φαντάζε-
σαι πρέπει. . . Ὁ Βόλφγαγκ σὲ κρατεῖ εἰς

τοὺς ὀνυχάς του. . . Δὲν θὰ σ' ἀφίση. . . οἱ
τοῖχοι εἶναι ἀπὸ μεγάλας πελεκητὰς πέτρας καὶ
τὸ πάτωμα ἀπὸ μεγάλας δρυῖνας δοκούς. . . .
Κάνεις δὲν σε εἶδε διερχόμενον τὴν τριόδον τῶν
Βυρσοδεψῶν. . . κάνεις δὲν σε γνωρίζει εἰς τὴν
συνοικίαν τῶν παλαιῶν κρεωπωλείων. . . εἰς
κάνένα δὲν θὰ ἔλθῃ ἡ ἰδέα νὰ σε ζητήσῃ ἐδῶ. . .
Τετέλεσται, Κάσπερ . . . τετέλεσται. . . Τὸ
τελευταῖόν σου μέσον ὑπάρξεως εἶναι ἡ ταλαί-
πωρος αὕτη γραῖα Αἰκατερίνη Βόγελ. . . Ἡ μάλ-
λον εἴθε ἀμφοτέροι τὸ τελευταῖον μέσον ὑπάρ-
ξεως ἀλλήλων !»

«Ὅλα ταῦτα διήλθον διὰ τοῦ πνεύματός μου
ὡς ἀστραπὴ κατελήφθη ὑπὸ σπασμοειδοῦ ῥί-
γους, ὅπερ μοὶ ἐναπέμεινε πλέον τῶν τριῶν ἐ-
τῶν ὅτε δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ ὄχρὰ
κεφαλὴ τοῦ Βόλφγαγκ ὑπὸ τῆς μικρᾶς λυχνίας
του φωτιζομένη ἐφάνη ἐπὶ τῆς θυρίδος, καὶ τὰς
χεῖρας ἠνωμένας ἔχων ἐκ τοῦ τρόμου ἠθέλησα
νὰ τον ἰκετεύσω. . . παρετήρησα ὅτι ἀνάρ-
θρους τινὰς ἐφέλλιζον λέξεις. . . τὰ τρέμοντα
χεῖλη μου δὲν ἠδύναντο οὐδὲ μίαν λέξιν νὰ ἀρ-
θρώσωσιν. . . Ἐκεῖνος δὲ βλέπων με εἰς τοιαύ-
την κατάστασιν, ἐμειδίασε, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς
βαθείας σιγῆς τὸν ἤκουσα ψιθυρίζοντα :

«Ὁ ἄνανδρος μὲ παρακκαλεῖ !»

Δὲν ἀντέσχον πλέον ἔπεσα πρηνὴς κατὰ γῆς
καὶ θὰ ἔμενον ἀναίσθητος, ἐὰν ὁ φόβος μὴ ἐπι-
πέσῃ κατ' ἐμοῦ ἡ γραῦς δὲν μὲ ἠνάγκαζε νὰ συ-
νέλθω εἰς ἑμαυτὸν. Ὅμως ἐκείνη δὲν ἐκινεῖτο
ἀκόμη. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Βόλφγαγκ δὲν ἦτο πλέον
εἰς τὴν θυρίδα. . . ἤκουσα τὸν μαινόμενον ἐ-
κείνον περιπατοῦντα ἐν τῇ τρώγλῃ του σύρον-
τα τὴν τράπεζαν. . . βήγοντα διακεκομμένον
ξηρὸν βῆχα. . . Ἡ ἀκοή μου ἦτο τοσοῦτον
ἐντεταμένη ὥστε ὁ ἐλάχιστος κρότος ἔφθανε μέ-
χρις ἐμοῦ καὶ μοὶ ἐνεποίει φρίκην. ἤκουσα τὴν
γραῖαν χασμωμένην καὶ στραφεὶς εἶδον τὸ πρῶ-
τον ἤδη τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἀπαστράπτον-
τας ἐν τῷ σκότει. ἤκουσα συγχρόνως τὸν Βόλφ-
γαγκ καταβαίνοντα τὴν κλίμακα, καὶ ἠρίθμησα
μίαν πρὸς μίαν τὰς βαθμίδας μέχρις οὗ ὁ κρό-
τος ἐσβέσθη ἐν τῇ ἀποστάσει. Ποῦ ὁ ἄθλιος ὑ-
πῆγεν ; Ἄγνοῶ, ἀλλὰ καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν ἐ-
κείνην καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα δὲν ἐπανῆλθεν.
Ἐπέστρεψε μόλις τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν ἐγιδόην
τῆς ἐσπέρας, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγὼ τε καὶ ἡ
γραῦς ὠρούμεθα φρικαδῶς.

Ἐν τούτοις μόλις ἤκουσα ἀσθενῆ τινὰ θύρῳβον
ἐπάνω εἰς τὸ ὑπερῶν, ἐσίγησα καὶ ὕψωσα τοὺς
ὀφθαλμοὺς. . . Ἡ θυρὶς ἐφωτίσθη. . . ὁ Βόλφ-
γαγκ ἤναψε τὴν λυχνίαν αὐτοῦ. . . Θὰ ἤρχετο
πιθανὸν νὰ με ἴδῃ. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ ἠποί-
μαζον συγκινητικὴν παράκλησιν, ἀλλὰ τὸ φῶς
ἐσβέσθη. . . καὶ οὐδεὶς ἦλθεν !

Αὕτη δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἦτο ἡ φρικαλεωτέ-
ρα στιγμὴ τῆς βασιάνου μου. . . Ἐσκέφθη ὅτι

ὁ Βόλφγαγκ, γινώσκων ὅτι δὲν εἶχον ἔτι ἐντελῶς ἐξαντληθῆ, ἀπηξίου καὶ ἐν βλέμμα ἔτι νὰ μοὶ ῥίψη. . . ὅτι δι' αὐτὸν ἤμην ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον μόλις μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ μελετηθῆ ἐπιστημονικῶς. . . ὅτε θὰ εὐρισκόμην μεταξὺ ζωῆς καὶ τάφου. . . Μοὶ ἐφάνη ὅτι ἤσθανόμην τὴν κόμην μου βραδέως λευκαίνομένην. . . Καὶ ἦτο ἀληθές. . . ἔλευκαίνετο κατ'ἐκείνην ἔτι τὴν στιγμήν. . . Τέλος ὁ φόβος μου ἠῤῥησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπόλεσα τὰς αἰσθήσεις μου.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθη ἐκ τῆς προσψάυσεως σώματός τινος. . . Ἡ γραῦς μὲ εἶχε πλησιάσει, κινουμένη ὑπὸ τῆς πείνης. . . Αἱ χεῖρες αὐτῆς ἐκράτουν στερεῶς τὰ ἐνδύματά μου. . . συγχρόνως δὲ τρισμοὶ γαλῆς ἐπλήρωσαν τὴν τάφρον καὶ ἐπάγωσαν τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου.

Ἥμην ἔτοιμος διὰ τὴν ἀποτρόπαιον πάλην, ἀλλ' ἡ ταλαίπωρος δὲν ἀντίειχε πλέον' διότι εὐρίσκετο ἐν τῷ λάκκῳ πρὸ πέντε ἡμερῶν!

Τότε ἐνεθυμήθην τοὺς λόγους τοῦ Βόλφγαγκ: «Σθεσθεῖσης ἅπαξ τῆς ζωικῆς ψυχῆς, ἀναφαίνεται ἡ φυτική. . . αἱ τρίχες καὶ οἱ ὄνυχες αὐτῆς ἀνάνται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ. . . καὶ τὸ πράσινον βρῦον, τὸ ἐκθρόμβον ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐν τῷ κρανίῳ. . . » Ἐφραντίζομην τὴν γραῖαν περιεληούσαν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο στάδιον. . . τὸ κρανίον αὐτῆς καλυπτόμενον ἐσωτερικῶς ὑπὸ εὐρωπιῶντος λειχῆνος. . . καὶ ἐμὲ κατακεκλιμένον παρ' αὐτῆν. . . καὶ τὰς ψυχὰς ἀμφοτέρων ἐξακολουθούσας τὴν φυτικὴν αὐτῶν ὑπαρξίν πλησίον ἀλλήλων, ἐν τῇ σιγῇ!

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοσοῦτον ἐκυρίευσεν τὸ πνεῦμά μου, ὥστε δὲν ἤσθανόμην πλέον τοὺς σπαραγμούς τῆς πείνης. Ἐξηπλωμένος πλησίον τοῦ τοίχου μὲ ἀνοικτούς ὀφθαλμούς παρετήρουν πρὸ ἐμοῦ, μὴδὲν βλέπων.

Ἐν ᾧ δὲ ἐκείμην οὕτω, νεκρὸς μᾶλλον ἢ ζῶν, ἀμυδρά τις λάμψις διεσχῆθη εἰς τὰ σκότῃ. . . Ἡγειρα τοὺς ὀφθαλμούς. . . Ἡ ὠχρὰ μορφή τοῦ Βόλφγαγκ προσέκυψε τῆς θυρίδος. . . Δὲν ἐγέλα. . . Οὔτε χαρὰν ἐφαίνετο αἰσθανόμενος, οὔτε εὐχαρίστησιν, οὔτε τύψιν συνειδότος' παρῆται ἀπλῶς.

ὦ! πόσον φόβον μοὶ ἐνεποίησεν ἡ μορφή ἐκείνη! Ἐὰν ἐγέλα, ἐὰν ἐδείκνυε χαρὰν ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει του, θὰ ἤλπιζον νὰ τὸν κάμψω. . . ἀλλὰ παρετήρει!

Ἐμείναμεν οὕτω, τοὺς ὀφθαλμούς προσηλωμένους ἐπ' ἀλλήλων ἔχοντες. . . ἐγὼ μὲν φρίττων, ἐκεῖνος δὲ ψυχρὸς, ἀτάραχος, προσεκτικὸς, ὡς πρὸ ἀψύχου ἀντικειμένου. Τὸ διὰ βελόνης προσηλωμένον ἔντομον, ὅπερ ἐξετάζουσι διὰ τοῦ μικροσκοπίου, ἐὰν διανοῆται, ἐὰν ἐννοῆ τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τοιούτων θὰ κατέχεται ἰδεῶν.

Ἔδει ν' ἀποθάνω πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς περιργείας ἐνὸς τέρατος. . . Κατενόησα ὅτι πάσα παράκλησις ἀπέβαινε ἀνωφελῆς καὶ ἐσιώπησα.

Ἀφ' οὗ μὲ παρετήρησε τοιοῦτοτρόπως, ὁ μονομανῆς ἴσως εὐχαρίστηθεις ἐκ τῶν παρατηρήσεών του, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν ὅπως παρατηρήσῃ καὶ τὴν γραῖαν. Ἠκολούθησα μηχανικῶς τὴν διεύθυνσιν τοῦ βλέμματός του. Ὅτι δὲ εἶδον δὲν δύναται ἀνθρώπινος γλῶσσα νὰ ἐκγράσῃ κεφαλὴν κατεσκληκυῖαν, στόμα ἀφρίζον, μέλη συνεσπειρωμένα καὶ τοσοῦτον ὀξεία, ὥστε ἐφαίνοντο διαπερῶντα τὰ καλύπτοντα αὐτὰ ῥάκη. . . ἄμορφον καὶ ἑδελυρὸν σύνολον. . . τὴν κόμην ἀτάκτως διεσπαρμένην ἐπὶ τοῦ κρανίου, ὡς μεγάλη ξηρὰ χόρτα, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ὡς νεκρᾶς κεφαλῆς δύο λάμποντας ὀφθαλμούς, φλογερούς ἐκ τοῦ πυρετοῦ. . . καὶ δύο μακροὺς κίτρινοὺς ὀδόντας.

Διέκρινα ἐπίσης, πρᾶγμα ἀποτρόπαιον! δύο κοχλίας ἀναρριχωμένους ἤδη ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ ἐκείνου. . . Καὶ ὅταν εἶδον πάντα ταῦτα ὑπὸ τὰς ἀμυδρὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός τῆς λυχνίας, αἵτινες ὡς λεπταὶ γραμμαὶ διέσχίζον τὰ σκότῃ. . . ἔκλεισα φρικτῶν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἐσκέφθην. «Τοιοῦτος θὰ γίνω καὶ ἐγὼ μετὰ πέντε ἡμέρας!»

Ὅταν ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ θυρὶς εἶχε κλεισθῆ.

«Βόλφγαγκ, ἀνεφώνησα, ὁ Θεὸς εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν. . . ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει. . . Βόλφγαγκ. . . ἀλλοίμονον εἰς τὰ τέρατα!»

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς διήλθον ἐν τρόμῳ καὶ ταραχῇ ἀπεριγράπτῳ.

Ἀφ' οὗ ἀνελογίσθην ὀλίγον ἐν πυρετώδει καταστάσει ποίας ἐλπίδας σωτηρίας εἶχον, καὶ εἶδον ὅτι οὐδεμία μοὶ ἐναπελείπετο, ἔλαβον ἀμέσως τὴν ἀπόφασιν ν' ἀποθάνω, καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη μὲ καθησύχασεν ἐπὶ τινὰς στιγμάς. Ἀνεμνησκόμενη τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Χάζενκοφ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, καὶ πρώτην φοράν ἤδη εὐρίσκον αὐτὰ ἀκαταμάχῃα.

«Ναὶ, ἀνεφώνουν, ἡ διὰ τοῦ κόσμου διάβασις εἶναι μόνον μία προσωρινὴ δοκιμασία' ἡ ἀδικία, ἡ ἀπληστία, τὰ ὀλεθριώτερα πάθη κατακυριεύουσι τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. . . Ὁ ἀσθενὴς συντρίβεται ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ. . . Ὁ πτωχὸς ὑπὸ τοῦ πλουσίου. . . Ἡ ἀρετὴ λέξις κενὴ μόνον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς. . . ἀλλὰ τὰ πάντα ἐπανέρχονται εἰς τάξιν μετὰ θάνατον. Ὁ Θεὸς βλέπει τὴν ἀδικίαν, ἧς εἶμι θυμὰ, καὶ θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς δόνας, ἃς ὑποφέρω. . . θὰ μοὶ συγχωρήσῃ τινὰς ἀτάκτους ὀρέξεις μου, τὴν ἀπλετόν μου ἀγάπην διὰ τὴν καλοπέρασιν. . . Προτοῦ μὲ ἀναλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους του ἠθέλησε νὰ μ' ἐξαγνίσῃ διὰ νηστείας δεινῆς. . . Τὰ πάθη μου θὰ με ἐξιλώσωσι παρὰ τῷ Ὑψίστῳ. . . κτλ. κτλ.»

Μεθ' ὅλην μου ὄμως ταυτην τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν, πρέπει νὰ σας ὁμολογήσω ὅτι πολὺ μ' ἔκαμε νὰ στεναῶω ἡ ἰδέα ὅτι θὰ καταλείπω τὸ ζυθοπωλεῖον καὶ τοὺς φαιδρούς συντρόφους καὶ τὸν εὐάρεστον βίον, ὃν ἐν μέσῳ ἀσμάτων καὶ καλοῦ οἴνου διηρόμην. Ἦκουον τὸν κριγμὸν τῶν ἐν τῇ ἐστία τηγανιζομένων, τὸν κότταβον τῶν φιαλῶν, τὰς συγκρούσεις τῶν ποτηρίων καὶ ὁ στόμαχός μου ἔστενεν ὡς εἰ ἦτο ὃν χωριστὸν, ἀνεξάρτητον τοῦ σώματός μου, διαμαρτυρούμενον κατὰ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Χάζενκοπφ.

Ἡ δεινοτάτη ὄμως τῶν βασάνων μου ἦτο ἡ δίψα. . . . τοσοῦτῳ δ' ἀνυπόφορος ἦτο, ὥστε ἔλειχον τὸ νίτρον τῶν τοίχων ὕπως δροσισθῶ.

Ὅταν τῆς ἡμέρας τὸ φῶς διεπέρασεν ἀμυδρὸν καὶ ἀβέβαιον τὴν θυρίδα, ἀπερίγραπτος μανία μὲ κατέλαθεν αἰφνιδίως.

«Ὁ ἀλιθῆριος εἶναι ἐκεῖ, ἐσκεπτόμην, καὶ ἔχει ψωμί . . . καὶ μίαν λάγνηνον ὕδατος. . . καὶ πίνει!»

Καὶ ἐφαναζόμην αὐτὸν τότε ὑψοῦντα τὴν μεγάλην λάγνηνόν του μέχρι τῶν χειλέων. . . . μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπον χειμάρρους ὕδατος, διερχομένους βραδέως διὰ τοῦ λάρυγγός του. . . .

Ἦτο ὡς ποταμὸς νοστιμώτατος βέων. . . . βέων ἀενάως. . . . καὶ ἔβλεπον τὸν λάρυγγα τοῦ ἀθλίου ὀγκούμενον ἐν ἀνέσις. . . . ἀνερχόμενον, κατερχόμενον ἠδυπαθῶς. . . . καὶ τὸν στόμαχον αὐτοῦ πληρούμενον. Ὁργή, ἀπελπισία, ἀγανάκτησις μὲ κατεκυρίευσαν, καὶ ἤρχισα τρέχων ἐν τῇ τάφρῳ καὶ τραυλιζῶν.

«Νερόν! . . . νερόν! . . . νερόν! . . .»

Καὶ ἡ γραῖα, ἀναζωογονηθεῖσα ἐπανελάμβανεν ὀπισθὲν μου, ὡς παράφρων.

«Νερόν! . . . νερόν! . . . νερόν! . . .»

Μὲ ἠκολούθει ἔρπουσα. . . . Τὰ ῥάκη αὐτῆς ἐκινουνοτο. . . . Ἡ κόλασις δὲν δύναται νὰ παρουσιάσῃ φρικωδεστέραν εἰκόνα.

Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης σκηπῆς ἡ πελιδὴ μορφὴ τοῦ Βόλφγαγκ ἐπεφάνη τὸ τρίτον ἤδη ἐν τῇ θυρίδι. Ἦτο περίπου ὀγδόη ὥρα. Τότε στάς τῷ εἶπον.

«Βόλφγαγκ. . . . ἄκουσον. . . . ἄφισέ με μόνον μίαν στάλαν νὰ πῶ ἀπὸ τὴν λάγνηνόν σου. . . . καὶ σοὶ δίδω τὴν ἄδειαν νὰ μ' ἀρίσης ν' ἀποθάνω τῆς πείνης. . . . Δὲν θὰ σοὶ κάμω πλέον κλῆν παράπονον!»

Καὶ ἔκλαιον.

«Καὶ ὄμως εἶναι πολὺ βάρβαρον αὐτὸ ὁποῦ κάμνεις, ἐπανελάθον. . . . Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ σου θὰ δώσῃ λόγον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. . . . Διὰ τὴν γραίαν ταύτην, ὑποφέρεται ὀπωσοῦν. . . . διότι κάμνεις, ὡς πολὺ ὀρθῶς ἔλεγε, πέρραμα ἐπὶ ψυχῆς ζώου. . . . Ἀλλ' ἐγὼ ἐσπούδασα. . . . καὶ εὐρίσκα τὸ σύστημά σου πολὺ ὠραῖον. . . . Εἶμαι ἄξιός νὰ σ' ἐνοήσω. . . . Σὲ θαυμάζω. . . .»

Ἄφες με μόνον νὰ πῶ μίαν στάλαν νερόν. . . . Τί σε βλάπτει αὐτό; — Ὑψηλοτέρα ἐπίνοια τῆς ἰδικῆς σου δὲν ἠκούσθη ποτὲ εἰς τὸν κόσμον. . . . Εἶναι βέβαιον ὅτι τρεῖς ψυχαὶ ὑπάρχουσι. . . . Ναὶ, θὰ τὸ διακηρύξω. . . . θὰ εἶμαι ὁ ἐνθερμότερος ὀπαδός σου. . . . Δὲν θὰ μοῦ δώσῃς νὰ πῶ μίαν στάλαν νερόν;»

Ἐκεῖνος δὲ, μηδὲν ἀπαντήσας, ἀπεμακρόνην.

Ὁ ἀπελπισμός μου τότε πλέον δὲν εἶχεν ὄρια. . . ὄρων κατὰ τοῦ τοίχου, κινδυνεύων νὰ συντρίψω τὰ μέλη μου. . . Ἀπηύθυνον κατὰ τοῦ ἀθλίου τὰς δεινοτάτας τῶν ὕβρων. . .

Ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης μανίας ὦν, παρετήρησα ὅτι ἡ γραῖς εἶχε κατακλιθῆ, καὶ μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ πῶ τὸ αἷμά της. Ἡ ἄκρα ἀνάγκη παραινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς παρεκτροπὰς, ἐμποιοῦσας φρίκην· τότε ἐξεγείρεται ἐν αὐτῷ τὸ ἄγριον θηρίον, καὶ πρὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐξαφανίζεται πᾶν αἰσθημα διακαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας.

«Τί χρησιμεύει εἰς αὐτὴν τὸ αἷμα; ἐσκεπτόμην· δὲν θ' ἀποθάνῃ ἐντὸς ὀλίγου; ἐὰν δὲν σπεύσω, ὅλον τὸ αἷμά της θ' ἀποξηρανθῆ!»

Φλόγες ἐρυθραὶ διήρχοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου· εὐτυχῶς ἐν ᾧ ἔκυπτον ἐπὶ τῆς δυστυχῆς γραΐας, αἱ δυνάμεις μ' ἐγκατέλιπον καὶ ἔπεσα παρ' αὐτὴν ἀναίσθητος, μὲ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῶν ῥάκων της.

Ἐπὶ πόσον διήρκεσεν ἡ ἀναίσθησία μου αὕτη, ἀγνοῶ, ἀλλὰ μὲ ἐξήγαγε ταύτης ἀλλόκοτόν τι περιστατικὸν, οὗ ἡ ἀνάμνησις θὰ μεῖνῃ διὰ παντὸς ἐντετυπωμένη εἰς τὸν νοῦν μου. Συνῆλθον εἰς ἑμαυτὸν, ἀκούσας θρηνώδη ὑλακὴν κυνός. . . ὑλακὴν ἀσθενῆ. . . πένθιμον. . . ἀλγεινὴν. . . σπαρακτικωτέραν καὶ θρήνων ἀνθρώπου. Ἡ γέρθηθον δακρύων, ἀγνοῶν πόθεν ἐξήρχοντο οἱ θρήνοι ἐκεῖνοι, οἱ τοσοῦτῳ σύμφωνοι πρὸς τὰς ἰδίας μου ὀδύνας. . . Ἠκροάσθην. . . καὶ κρίνατε περὶ τῆς καταπλήξεώς μου, ὅταν ἀνεγνώρισα ὅτι ἐγὼ αὐτὸς ἦμην ὁ οὕτω στεναζῶν ἀκουσίως.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδὲν πλέον ἐνθυμοῦμαι. Ὅτι εἶναι βέβαιον εἶναι, ὅτι ἔμεινα ἐπὶ δύο ἔτι ἡμέρας ἐν τῷ λάκκῳ, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ μονομανοῦς, οὗ ὁ ἐνθουσιασμός, βλέποντος οὕτω θριαμβεύουσαν τὴν ἰδέαν του, ἦτο τοσοῦτος, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ συγκλέσῃ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων φιλοσόφων, ὅπως τὸν θαυμάσωσι.

Μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ ἐβδομαδῶν, ἡ γέρθηθον ἐν τῷ μικρῷ δωματίῳ μου παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Κασσιτερίνης Παραψίδος, περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου, οἵτινες μὲ συνεχάρησαν διότι ἐλυτρώθην ἀπὸ τὰς συνεπείας τοιοῦτου ὑψηλοῦ φιλοσοφικοῦ μαθήματος.

Ἦτο λίαν παθητικὴ ἡ στιγμή καθ' ἣν ὁ Λοῦδβιχ Βρέμερ μοὶ παρουσίασε κάτοπτρον διὰ νὰ κτοπτηρισθῶ· βλέπων ἑμαυτὸν ἰσχυρότερον τοῦ

Λαζάρου, άνισταμένου του τάφου, δέν ήδυνήθην νά κρατήσω τὰ δάκρυα.

Ἡ ταλαίπωρος Αἰκατερίνη Βόγελ εἶχε παραδώσει τὸ πνεῦμα ἐν τῷ λάκκῳ.

Ἐγὼ δὲ ὀλίγον ἔλειψε νά πάθω ἐκ χρονίας γαστρίτιδος· χάρις ὅμως εἰς τὸν καλὸν ὀργανισμόν μου, καὶ χάρις πρὸ πάντων εἰς τὰς φροντίδας τοῦ ἱατροῦ Ἀλόιους Κίλιαν, ἀνέκτησα τὴν προτέραν υγιείαν μου. Μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγράφω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν κ. Κίλιαν. . . Κατ'ὀρθωσεν ἀληθῆς θαῦμα ἀναστήσας τὸν ἐκ τῆς πολυήμερου νηστείας καταπονηθέντα στόμαχόν μου.

Περὶ τὸν νά προσθέσω ὅτι ὁ ἄθλιος Βόλφγαγκ δέν διέφυγε τῶν χειρῶν τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλ' ἀντὶ ν' ἀπαγγονίσωσιν αὐτὸν, ὡς τοῦ ἤξιζε, μετὰ ἐξάμηνον διαδικασίαν ἀπεφασίσθη ὅτι τὸ καταχθόνιον ἐκεῖνο ὄν ὑπήγετο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πνευματικῶν παραφρόνων. . . τῶν πάντων κινδυνωδεστάτων. Κατὰ συνέπειαν τὸν ἐνέκλεισαν ἐν τινι κελλείῳ τοῦ Κλινγενμύνστερ,¹ ἔνθα οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸ κατάστημα δύναται ἀκόμη νά τὸν ἀκούσωσιν ἀποφρονιζόμενον ἀποφθεγματικῶς περὶ τῶν τριῶν ψυχῶν.—Ἐλέγχει τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ ἀχαριστίᾳ καὶ διατείνεται ὅτι ἦτο δίκαιον ν' ἀνεγερθῶσιν αὐτῷ ἀνδριάντες διὰ τὴν θυμασίαν ἀνακάλυψίν του.

Π. **

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ὅσον καὶ ἂν προπληκίξῃ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἡ ψευδολογία γυναικειῶν γλωσσῶν μεστῶν ὑποκρισίας, ὁ λόρδος Βύρων ἦν μέγας ὡς ἄνθρωπος, ὅπως ὑπῆρξε μέγας ὡς ποιητής. Τοῦτο δὲ κατέδειξεν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐγνώριζε καὶ τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ οὐδεμία ποιητικὴ πλάνη ἐθάμβου αὐτοῦ τὰ ὄμματα. Σπανίως δὲ μετέβη εἰς Ἑλλάδα φιλέλλην τοσοῦτον ἐλεύθερος προκατήψεων ὡς αὐτός.

Οὐδὲ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐπαναστάσεως πλανώμενος, ἐγνώριζε κάλλιστα, ὅτι ἠλείφετο εἰς ἀτυχῆ καὶ ἀπεγνωσμένον νομιζόμενον ἀγῶνα. Οὐχ ἦττον ἀνέλαβεν ἀταράχως τὴν ἐντολήν του νά μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς πληρεζούσιος τοῦ λονδινείου φιλελληνικοῦ συλλόγου.

Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐνόμισαν καθήκον αὐτῶν νά τῷ καταδείξωσιν εὐθὺς ἐν πάσῃ ἀφελείᾳ τὴν φιλαυτίαν καὶ τὸν φατρισμὸν αὐτῶν. Ὅτε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 διέτριβεν ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένοι παντὸς ἐξέχοντος ὀπλαρχηγοῦ καὶ προκρίτου, καὶ ἐναμίλλως ἐθῆρυσαν αἱ φατρίαὶ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ.

Ὁ Κολοκοτρώνης προσεκάλεε αὐτὸν νά πα-

1. Φρενοκομεῖον ἐν τῇ παρρησίῳ Βυβαρίᾳ.

ραστῇ εἰς μέσον τῶν πελοποννησίων ὀπλαρχηγῶν, μνηνῶν ὅτι, ἂν ὁ Μαυροκορδάτος δέν παρητεῖτο τῶν μηχανοβραφίων του, ἤθελε καθίσει αὐτὸν ἐπὶ ὄνου καὶ διώξει τῆς Πελοποννήσου διὰ μαστιγώσεις. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐξέτερου καὶ ὁ Μεταξᾶς προσεκάλουν αὐτὸν νά ἔλθῃ πρὸς αὐτούς, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἤθελε καταστραφῆ, ἂν ὁ Λόρδος δέν ἀπήρχετο εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πετρόμπεης, ἀφελέστατος πάντων, ὡς συνήθως, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν «Μυλόρδον,» ὅτι τὸ μόνον εἰς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος μέσον ἦτο νά δανεῖσθαι εἰς αὐτὸν, τὸν Μπένη τῆς Μάνης, χιλιάδας τινὰς λιρῶν στερλινῶν. Ἐκαστος δ' ὀπλαρχηγὸς ἐπανηγύριζεν ἑαυτὸν, ὄνειδῆ κατὰ τοῦ γείτονος αὐτοῦ ὑπαινισσόμενος. «Μέχρι τοῦδε,» ἔγραφεν ὁ Λόρδος Βύρων, «δέν δύναμαι νά εἶπω πολλὰ καλὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ δέν ἐπιθυμῶ νά εἶπω κακὰ περὶ αὐτῶν, καίτοι οὔτοι λέγουσι τὰ χεῖριστα κατ' ἀλλήλων». Δέν ἀπώλεσεν ἐντούτοις ἐν μέσῳ τῆς δυσαρέστου ἐκείνης τῶν πραγμάτων καταστάσεως τὴν ἀπάθειαν τῆς παρατηρήσεως καὶ κρίσεως αὐτοῦ. Ἐχρησιμοποίησε μὲν τὴν ἐν Κεφαλληνίᾳ διαμονήν του, ἵνα καταμάθῃ τι περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν σκοπῶν τῶν κομμμάτων, ἀπέφυγεν ὅμως ἐπιμελῶς πάντα στενότερον σύνδεσμον μεθ' οἰουδήποτε τῶν ἀρχηγῶν. «Ἄν ἀπρηχόμεν ἐνωρίτερον ἐντεῦθεν,» ἔγραφε τὴν 7 Δεκεμβρίου 1823¹ ἐκ Κεφαλληνίας πρὸς τὸν γραμματέα τοῦ λονδινείου συλλόγου Βλακίερ, «ἤθελον ἐξαναγκασθῆ νά συνταχθῶ εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μερίδα· ἀμφιβάλλω δὲ καὶ τόρα, ἂν δέν θέλει συμβῆ τὸ αὐτὸ ὅπωςδήποτε θά πράξωμεν ὅτι δυνάμεθα». Κατὰ βᾶθος ὅμως ἔκλινεν ὁ λόρδος Βύρων μάλλον πρὸς τοὺς πολιτικούς ἢ πρὸς τοὺς κλέφτας, μάλλον πρὸς τὸν εὐρωπαϊκῶς ἀνατετραμμένον Μαυροκορδάτον ἢ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐπεμψε δὲ μάλιστα καὶ τὸν συνταγματάρχην Στάνωπ μετὰ κολακευτικωτάτης ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, βεβαιῶν, ὅτι «ἐθαύμαζε τὸ θάρρος καὶ τὴν ἱκανότητα ἀλλὰ πρὸ πάντων τὴν τιμιότητά του,» καὶ ὀνομαζῶν αὐτὸν «Οὐάσιγκτων ἢ Κοστσιουσῶν τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαυροκορδάτος, μεταβάς περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Λόρδον τὴν σπουδαιότητα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Στάνωπ παρώτρυνεν αὐτὸν θερμῶς νά μεταβῇ ἐκεῖσε, ἀπεφάσισεν ὁ Βύρων νά ἀπέλθῃ κατὰ πρότον εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ οὐχὶ εἰς Πελοπόννησον ὡς ἐπεθύμει ὁ Κολοκοτρώνης.

Τὴν πρώϊαν τῆς 5 Ἰανουαρίου 1824, δια-

1. Σημειωτέον ὅτι αἱ ἡμερομηνιαὶ τοῦ συγγραφέως εἰσὶ κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον.